

tutio propriæ substantiæ, quam quod ei adveniant accidentia, etiam propria. Hinc ergo fit ut emanatio omnium proprietatum seu proprietatum passionum, etiam sit a supposito, ut principio quod, mediante natura, ut principio quo, ita ut in hoc eadem sit ratio harum emanationum, quæ aliarum proprietatum actionum, quia idem est ordo per se ex parte suppositi inter subsistentiam et subsequentes proprietates. Sola igitur naturalis dimanatio ipsius subsistentiæ est a natura, ut natura est; et ratio est, quia illa tendit ad constitutionem suppositi, et ideo non potest supponere constitutum suppositum, ut ab eo manet. Neque est inconveniens, quod aliqua naturalis resultantia sit a natura, ut natura est, quando illa est talis, ut non dicat ordinem ad rem habentem jam statum omnino completum in genere substantiæ; tunc enim neque ex parte principii, neque ex parte termini supponitur subsistentia, sed sola existentia, ut ex superius dictis satis patet.

An subsistentia ad causalitatem materiæ sit necessaria.

18. Ultimo constat ex dictis, quid dicendum sit de causalitate materiali, quomodo, scilicet, subsistentiæ convenire aut attribui possit; nam fere eodem modo de illa philosophandum est, quo de efficientia; subsistentia enim non est propria ratio seu potentia recipiendi aliquid, ut per se constat ex his quæ de illa diximus; est enim ultimus modus complens perfectam substantiam; unde non ordinatur ad recipiendum aliquid substantiale. Excipio solam subsistentiam partialem materiæ, quæ, eo quod incompleta et materialis est, ordinatur ad recipiendum formale complementum subsistentiæ totius suppositi materialis, ut in superioribus declaratum est. Proprietates vero, vel accidentia, licet recipiantur in supposito, non tamen ratione subsistentiæ, sed ratione naturæ; nam recipiuntur in entitate substantiæ, non in modo substantiæ. Cujus rei argumentum optimum sumitur ex mysterio Incarnationis, nam in Christo recipi potuerunt omnes proprietates, et perfectiones accidentales hominis, non ratione subsistentiæ, neque attingendo illam quæ increata est, sed solam afficiendo naturam. Unde quoad hoc eadem est ratio de natura et supposito, quatenus sunt principia agendi, vel recipiendi accidentia; utrumque enim attribuitur supposito ut quod, ipsa tamen natura est prin-

cipium quo, tam agendi quam recipiendi; agendi quidem per formam, recipiendi autem, vel secundum se totam, vel secundum materiam in quibusdam accidentibus materialibus, vel secundum formam in spiritualibus, quod latius hic exponere aut tractare non est necesse. Hinc tamen fit ut, licet subsistentia non sit ratio recipiendi, sit tamen conditio per se requisita ex parte recipientis; hæc enim ratione dicuntur passionem proprie esse suppositorum, sicut et actiones; et ita etiam loquimur in mysterio Incarnationis; est enim Christus passus et mortuus, et non proprie humanitas, et ideo sicut actiones, ita et passionem Christi fuerunt infiniti valoris; sicut ergo subsistentia est conditio agentis, ita et recipientis; atque hoc modo potest illi materialis causalitas attribui, sicut efficientia. Et hoc etiam confirmat testimonium Aristotelis, 1 Metaphys., c. 4, juxta expositionem superius datam, nimirum, actiones versari circa singularia, id est, supposita, Calliam, scilicet, et Socratem, ut circa materiam subjectam.

19. Huic vero doctrinæ adhibenda est duplex limitatio: prior est, ut intelligatur de subjecto actionis seu passionis accidentalis, non substantialis, vel si ad substantialem extendatur, id fiat cum proportionem. Substantialem passionem voco generationem substantialem; omitto enim creationem, quæ non habet materialem causam, neque in subjecto recipitur; omnis ergo actio vel passio, præter substantialem generationem, recte attribuitur supposito, et circa illud versatur, ut circa materiam subjectam; et de hac posuit Aristoteles exemplum, cum dixit: *Medicus non curat hominem, sed Calliam, aut Socratem*. Generatio autem substantialis non versatur circa suppositum, ut circa materiam subjectam, sed circa materiam primam in qua sola recipitur, destructo jam supposito ex quo fit generatio, et priusquam aliud sit constitutum. Atque hæc ratione non potest hæc passio proprie tribui supposito, ut subjecto, vel causæ materiali. Potest autem cum quadam proportionem fieri, nimirum, quod actio seu passio etiam versetur circa rem singularem et subsistentem, partialem tamen, in quo deficit a ratione suppositi; sicut superius dicebamus, quamvis actiones sint suppositorum, formam tamen subsistentem per se operari. Quo fit ut etiam ad ipsam substantialem generationem aliqua subsistentia saltem partialis per

se supponatur, et sit conditio necessario requisita ex parte causæ materialis; nam ibi etiam habet locum ratio generalis, quod res prius debet intelligi in se subsistens, quam sit apta ad sustentandum, vel recipiendum aliud.

20. Sed quid de illa actione, vel quasi actione, qua resultat subsistentia ab ipsa natura? illa enim in natura recipitur, quam nullo modo supponit subsistentem. Respondetur actionem esse proportionatam termino; unde, sicut subsistentia ipsa non est proprie inhærens, sed altiori modo afficiens naturam, eique adhærens, ita dimanationem illam, si sit ex natura rei distincta ab ipsa subsistentia, non inhære, neque esse in natura ut in subjecto, vel materia, sed ut in re terminabili per subsistentiam, cui intime et per quamdam identitatem conjungitur, et ideo non est necesse ut talis emanatio supponat rem subsistentem.

21. Unde obiter intelligitur, quando generatio substantialis (et quoad hoc idem est de creatione) dicitur versari circa personam, vel suppositum, id esse intelligendum de termino, non de subjecto aut materia generationis, in quo sensu diximus posse etiam intelligi dictum Aristotelis, actiones, scilicet, versari circa singularia, et in hoc sensu propriissime applicatur ad has actiones quas substantiales vocamus; nam actiones accidentales proprie terminantur ad composita ex accidentalibus formis, ex 7 Metaph., c. 8, in quibus compositis supposita ipsa includuntur; imo pro illis supponunt, et ideo etiam hoc modo dici possunt omnes hæc actiones versari circa supposita.

22. Posterior limitatio erat, ut hæc intelligantur ex natura rei, et seclusis miraculis, nam, interveniente operatione aliqua supernaturali, fieri potest ut aliqua res patiat aliquid vel recipiat, quamvis non sit suppositum, ut de quantitate Eucharistiæ docent Theologi. Dicit vero potest ulterius, in hac etiam exceptione servari quamdam proportionem, nam illa quantitas, ut fiat subjectum accidentium aut mutationum, prius recipit modum per se subsistendi, et ita constituitur in statu simili vel proportionali supposito. Adde tamen quod si, per possibile, vel impossibile, Deus conservaret naturam aliquam vel quantitatem separatam sine subsistentia, vel positivo modo per se essendi, illa posset per entitatem suam esse subjectum mutationis sibi proportionatæ, propter eandem ra-

tionem, qua idem supra diximus de actionibus; atque ita in hujusmodi causalitatibus, materiali et efficiente, eadem fere in omnibus servatur proportio, ut diximus.

SECTIO VIII.

Utrum in secundis substantiis concreta ab abstractis distinguantur, et quo modo in eis suprema ratio substantiæ et coordinatio prædicamentalis constituenda sit.

1. Exposuimus hactenus rationem primæ substantiæ; superest ut de secunda breviter dicamus, et sicut primam substantiam seu suppositum cum singulari natura comparavimus, ita etiam nunc species seu genera substantiæ cum communibus naturis illis proportionatis conferamus, ut, verbi gratia, hominem cum humanitate, animal cum natura animalis, et de cæteris, proportionali modo; hujusmodi enim comparisonem diximus supra, sect. 4, ad hanc disputationem etiam pertinere. Qua exposita, declarabimus tandem generalem rationem constituentem supremum genus prædicamenti substantiæ; ejusque coordinationem insinuabimus ac brevissime attingemus, quoniam ea res magis ad dialecticum spectat, quam ad metaphysicum.

2. Dicunt ergo quidam, abstracta hæc et concreta, in universalibus seu in secundis substantiis sumpta, non eodem modo distinguuntur et comparari inter se, ac in primis substantiis, id est, non ita distinguuntur hominem et humanitatem, sicut Petrum et hanc humanitatem; nam Petrus distinguitur ex natura rei, ut visum est, a sua individua humanitate; homo autem solum ratione et modo significandi differt ab humanitate. Ita tenet Fonseca, lib. 5 Metaph., cap. 8, quæst. 5, sect. 10, et quæst. 6, sect. 4. Fundamentum ejus esse videtur, quia nomina concreta secundarum substantiarum de formali idem significant quod abstracta; solumque innuunt et quasi connotant singularia supposita, in quibus subsistunt, pro quibus etiam supponunt seu accipiuntur, sicut concreta accidentium de formali tantum significant formam accidentalem, connotant autem subjectum cui inhærent, et pro illo supponunt. Quod secus accidit in nominibus concretis primarum substantiarum; hæc enim non significant de formali aliquam naturam, et innuunt subjectum, sed per se primo significant ipsum suppositum, quod tanquam primum subjectum

ad omnia superiora, et accidentia comparatur, ut constat ex definitione primæ substantiæ; et ideo non potest per hæc nomina aliud subjectum innui, alioqui procederetur in infinitum. Ex hac ergo nominum diversitate videtur colligi, hominem, verbi gratia, et humanitatem secundum se non differre formaliter ex natura rei, sed solum in modo concipiendi et significandi, ex quo provenit ut homo accipiat et supponat pro suppositis, pro quibus non supponit humanitas. Et confirmatur, nam homo, ut sic, non includit subsistentiam quam includit Petrus, quia subsistentia est res incommunicabilis; homo autem dicit tantum rationem communem; ergo non habet homo, in quo ex natura rei distinguatur ab humanitate, quandoquidem in primis substantiis concretum solum distinguatur ab abstracto per additionem subsistentiæ.

3. *Abstracta secundarum substantiarum a concretis quomodo differant.* — Nihilominus dicendum censeo, æque distingui in secundis substantiis concreta ab abstractis, ac in primis. Ita sentiunt frequentius discipuli D. Thomæ, locis superius citatis, et sumitur ex D. Thoma, in opusc. de Ente et essent., c. 3, ad finem, ubi ait, humanitatem et hominem differre, quia humanitas præscindit ab omnibus quæ sunt extra formalem essentiam hominis, homo vero implicite et in confuso includit rationes constituentes individua, seu supposita humana. Et 3 p., quæst. 4, art. 3, dicit, quanquam hæc locutio sit vera, *Verbum assumpsit humanitatem*, hanc tamen esse impropriam et in rigore falsam, *Verbum assumpsit hominem*. Nam hoc nomen, homo (inquit), significat humanam naturam, prout nata est in supposito esse, quia, ut dicit Damascenus, lib. 3 de Fide, cap. 4 et 11, sicut hoc nomen, Deus, significat eum qui habet divinam naturam, ita hoc nomen, homo, significat eum qui habet naturam humanam. Ex quibus verbis hæc potest formari ratio, nam Petrus et hæc humanitas non alia ratione distinguuntur ex natura rei, nisi quia hæc humanitas solum significat individuum naturam, Petrus vero dicit habentem talem naturam; sed eodem proportionali modo comparantur homo et humanitas; ergo pariter distinguuntur. Et confirmatur ac declaratur, nam, sicut hoc suppositum, seu hoc habens hanc naturam, addit aliquid determinatum huic naturæ individue, ratione cujus ex natura rei distinguatur ab illa, ita habens humanitatem absolute addit aliquid in communi, seu in universali

ipsi humanitati, ratione cujus homo est habens naturam, et non humanitas; ergo est eadem distinctio.

4. Præterea declaratur in hunc modum, nam humanitas ex natura rei distinguitur a Petro et Paulo; nam si hæc humanitas ex natura rei distinguitur a Petro, multo majori ratione humanitas, quia minus includit humanitas, quam hæc humanitas, saltem actualiter et explicite; at vero homo non distinguitur ex natura rei a Petro et Paulo, nec humanitas ab hac et illa humanitate, sed tantum ratione, ut constat ex supra dictis de universalibus; ergo homo et humanitas non sunt omnino idem ex natura rei, sed æque distinguuntur ac suppositum et natura individua. Probatur consequentia, quia alias non posset Petrus magis distingui ab humanitate, quam ab homine; nam quæ sunt eadem inter se, eodem modo identificantur, vel distinguuntur ab eodem tertio. Atque hinc potest sumi ratio a priori hujus sententiæ, nimirum, quod hæc prædicata universalis solum ex modo concipiendi nostro distinguuntur a singularibus proportionatim sumptis, id est, concreta a concretis, et abstracta ab abstractis; ergo eodem modo distinguuntur, sive singulariter, sive universe concipiuntur, quia solus modus concipiendi non tollit distinctionem, quæ ex natura rei in rebus ipsis reperitur. Et ideo æque falsæ sunt hæc locutiones: Homo est humanitas, et similes, sicut illa: Petrus est sua humanitas. Ac tandem declaratur in hunc modum, nam si homo et humanitas in re essent idem, hoc ipso quod intelligeremus addi humanitati differentiam individuam, intelligeremus constitui hunc hominem, sicut hanc humanitatem, et consequenter non distingueretur hic homo ab hac humanitate; ergo sicut hoc falsum est, ita etiam illud.

5. *Contrariæ opinionis fundamentum evertitur.* — Neque fundamentum contrariæ sententiæ difficilem habet responsionem. Nam imprimis differentia illa inter nomina primarum et secundarum substantiarum non est necessaria, quia etiam hic homo dici potest formaliter significare hanc humanitatem, innuere vero seu consignificare suppositum, in quo talis humanitas subsistit; cur enim id potius de homine quam de hoc homine affirmatur? Hoc enim non repugnat cum ratione primæ substantiæ, nam in ea non solum insunt accidentia, et subsistunt secundæ substantiæ; sed etiam individua et singularis natura suo modo est, seu subsistit in supposito;

ergo non repugnat nomini primæ substantiæ, ut formaliter significet singularem naturam, innuat autem suppositum. Neque ex hoc sequitur processus in infinitum, quia non dicimus nomen primæ substantiæ innuere subjectum vel suppositum, in quo sit tota ipsa prima substantia, sed in quo sit individua natura ipsius primæ substantiæ. Quod ex mysterio Incarnationis et Trinitatis optime declaratur; nam hic homo Christus de formali significat hanc humanitatem, innuendo suppositum, in quo subsistit. Unde dicunt Theologi frequentius, quod, licet illa humanitas mutaret suppositum, semper esset idem homo, vel licet assumeretur a tribus personis, esset tamen hic homo. Sicut etiam hic Deus formaliter dicit hanc deitatem, innuit vero personam, in qua hæc deitas subsistit; et ideo licet personæ sint tres, idem tamen est Deus, seu hic Deus. Verum est tamen esse quædam nomina primarum substantiarum, quæ formaliter significant rationem suppositi, quam individuum naturam, ut hoc suppositum, vel hæc persona. Alia vero esse possunt nomina singularia, de quibus non satis constat quid formaliter significant, ut sunt propria nomina individuorum, *Petrus et Paulus*, etc. Verum tamen hoc parum refert ad rerum distinctionem, quam inquirimus.

6. Unde secundo dicitur, quanquam in nominibus concretis nos, explicandi gratia, distinguamus duplex illud quasi partiale significatum, formale, scilicet, et materiale, vel quasi materiale, aut connotatum, tamen in re ipsa unum esse adæquatum significatum, quod maxime cernitur in omnibus concretis secundarum substantiarum; sunt enim nomina absoluta, quorum adæquatum significatum est per se unum. Quapropter ad distinguendum hominem ab humanitate, parum refert quod in significatione hujus vocis, homo, possimus nos distinguere formale significatum et connotatum, sed attendendum est adæquatum significatum, nam inter illud et humanitatem fit comparatio; unde si in illo aliquid realiter includitur, quod in humanitate non includatur, hoc satis est ut dicantur illa duo ex natura rei distingui. Atque idem dicendum censeo de concretis accidentium, etiamsi in eis minor sit unitas, et expressior sit connotatio, seu clarior distinctio formalis et materialis significati. Non enim verum censeo, quod quidam aiunt, in accidentibus concretum et abstractum solo concipiendi modo distingui, nam in re idem penitus significant;

quod sentit Durand., in 1, dist. 34, quæst. 1, citans Aristotelem, in Prædicam., c. 2 de Substant., text. 7, dicentem, album solam qualitatem significare, sicut albedinem. Verum tamen, negari non potest quin album (et idem est de similibus), licet de formali significet solam albedinem, tamen adæquate significet plus quam albedinem, scilicet, compositum ex subjecto et accidente; alioqui quomodo posset pro subjecto accipi, vel supponere, nisi illud significaret, vel consignificaret? quod tam manifestum est ex communi modo concipiendi, ut vix possit in hoc dubitari. Nec Aristoteles dixit album solam qualitatem significare, sed solum quale, et per illam particulam exclusivam non excludit quin adæquate significet compositum, sed excludit quale essenziale. Dixerat enim secundas substantias non significare hoc aliquid, sed quale quid, et ideo subdit, non significare quale perinde ac album, quod solum quale significat, id est, quale accidentale, quod non est quidditas rei; secunda vero substantia dicit quale essenziale, et quidditativum. Cum ergo hæc concreta accidentium adæquate significent ipsa composita, dicendum est, non sola conceptione distingui ab abstractis, sed re ipsa, sicut compositum a forma componente.

7. Adde ultimo (ut ad confirmationem illius sententiæ respondeam), illud quasi materiale significatum, quod innuere vel consignificare dicitur hæc vox, homo, non esse Petrum vel Paulum, secundum quod sunt talia individua vel supposita, sed solum secundum communem seu confusam rationem subsistentis in humanitate. Nam, sicut homo de formali non dicit immediate hanc vel illam humanitatem, ut sic, sed humanitatem confuse, ita non innuit immediate hoc vel illud suppositum humanum, sed simpliciter subsistens in humanitate, sub quo mediate et confuse complectitur singularia subsistentia in humanitate; totum enim immediatum significatum, et adæquatum hujus vocis, *homo*, abstrahit secundum rationem ab individuis, tam ratione formalis quam ratione materialis. Unde intelligitur quod, sicut Petrus, præter hanc humanitatem, includit subsistentiam ejus, ita homo præter humanitatem includit subsistentiam humanitatis, non hanc vel illam, sed communem rationem subsistentiæ talis naturæ. Ita enim abstrahibilis est communis ratio subsistentiæ a singularibus, sicut communis ratio humanitatis

vel hominis. Certum autem est perinde distinguere ex natura rei subsistentiam hominis ab humanitate, si in communi sumantur, sicut in individuo hæc subsistentia ab hac humanitate; cum ergo homo præter humanitatem includat subsistentiam humanam in communi, necesse est ab illa distinguere tanquam includens ab incluso.

8. Dices: ergo homo et aliquis homo idem significant, nam, *aliquis homo*, præter humanitatem, non dicit nisi subsistens in humanitate, quod non designat in singulari, sed in communi tantum; consequens autem non videtur verum, quia *homo*, dicit tantum speciem humanam; at vero *aliquis homo* dicitur individuum vagum. Respondetur, sub controversia esse an *aliquis homo* sit proprie terminus univocus; supponendo autem pro nunc ita esse, concedo quod *quidam homo*, et *homo*, in re idem significant, diverso tamen modo quoad formalem modum significandi, nam *homo* formaliter significat humanitatem et includit in suo immediato significato subsistentiam humanam in communi, individua autem confuse complectitur, non tamen ea exprimit, vel in particulari, vel secundum aliquam rationem communem individui humani; tamen *aliquis homo*, licet in communi etiam dicat subsistens in humanitate, tamen formaliter significat illud sub ratione individui humani, non materialiter assignando illud, sed sub communi ratione individui, sicut suppositum humanum significat etiam subsistens in humanitate, significando tamen de formali ipsam subsistentiam.

Corollaria ex superiori doctrina.

9. *Primum.* — Ex dictis colligitur primo, in omnibus secundis substantiis habere locum prædictam distinctionem concreti ab abstracto, proportionalem illi quæ in primis substantiis est inter suppositum et naturam; est enim omnium eadem ratio. Sicut enim in specie ultima distinguitur homo ab humanitate, et sic de cæteris, ita in proximo genere distinguitur animal, verbi gratia, ab animalitate (ut sic dicam), seu a natura, quæ est principium sentiendi, et in generibus intermediis distinguitur, verbi gratia, vivens a natura vegetandi, seu a vita. Ac denique in ipsomet supremo genere substantiæ, distinguitur substantia finita (de hac enim semper est sermo) a substantialitate, seu substantiali natura. In his enim omnibus habet locum illa ratio, quod concreta inclu-

dunt rationem subsistendi in communitate seu universalitate sibi proportionata, quam non includunt abstracta; et aliæ rationes factæ possunt eodem modo accommodari. Ac denique potest ita declarari in humanitate Christi; illa enim sicut essentialiter est humanitas, et includit specificam rationem talis naturæ, ita etiam includit essentialiter genericam rationem naturæ animalis, viventis et corporeæ, ac substantialis naturæ; et similiter, sicut non est homo, ita neque animal, neque vivens, nec substantia, scilicet, completa, quam dicit genus generalissimum substantiæ. Et ratio est, quia, sicut illi humanitati ut sic deest aliquid ad complementum hominis necessarium, ita et ad complementum animalis, et aliorum superiorum; est ergo in his omnibus eadem proportionalis distinctio.

10. *Secundum corollarium.* — Secundo sequitur, quod sicut suppositum, vel prima substantia, præter essentiam rei, includit modum subsistendi, proprium, qui, licet pertineat ad complementum substantiæ, non tamen est de essentia ejus, ita proportionali modo quælibet secunda substantia, præter rationem essentialem suam, includit modum habendi talem essentiam vel naturam specificam, vel genericam, qui modus non pertinet ad essentiam, sed ad complementum talis secundæ substantiæ. Ratio est clara ex prædicta proportionem, nam, sicut de essentia Petri non est suppositio ejus, ita nec de essentia hominis subsistentia humana, nec de essentia animalis subsistentia animalis, et sic de cæteris superioribus; est enim eadem omnium ratio. Item, quia quidquid est de essentia hominis, est de essentia Petri; ergo, e converso, quidquid non est de essentia Petri, non est de essentia hominis; sed de essentia Petri non solum non est propria et individualis subsistentia, verum etiam nec subsistentia humana secundum specificam rationem ejus; nam in Christo est tota essentia hujus hominis, et non est subsistentia humana proprie dicta, seu secundum specificam et creatam rationem ejus; ergo talis ratio subsistentiæ non est de essentia hominis ut sic; et eadem ratio procedit in omnibus superioribus. Denique, hæc abstracta et concreta, licet distinguantur ex natura rei, ut diximus, tamen proprie non distinguuntur essentialiter, seu in essentia, sed in modo quodam terminante et complente essentiam, quem includunt concreta, et non abstracta; ergo hæc omnia concreta præter essentiam inclu-

dunt aliquid, quod proprie non spectat ad essentiam, sed ad complementum talis substantiæ in suo gradu.

11. *Quod sit in substantiæ prædicamento generalissimum.* — Tertio infertur ex dictis, qualis sit ratio essentialis substantiæ simpliciter dictæ, id est, quæ est generalissimum in prædicamento substantiæ. Communiter enim describi solet quod sit ens per se; quæ descriptio, sicut et ipsum substantiæ nomen, ambigua esse potest. Nam si nomen entis generalissime et transcendentem sumatur, et illud *per se*, solum denotet negationem inhærendi alteri per modum accidentiæ, sic non solum supremum genus substantiæ, et quidquid sub eo directe continetur, est ens per se, sed in universum, quidquid non est accidens, id est, omnis substantia, sive completa, sive incompleta vel physice, vel metaphysice, juxta superius dicta in sectione prima hujus disputationis. Alio modo sumi potest ens per se pro ente completo, quod per se subsistens esse potest. Et hoc modo describitur per illa verba essentialis ratio substantiæ, prout est supremum genus; indigent tamen duplici annotatione. Prima est, substantiam, quæ est supremum genus (et idem est de quolibet secunda substantiæ), non dici per se esse, seu subsistere, quia per se primo, seu præcise, et prout secunda substantia est, possit in rerum natura subsistere; hoc enim pertinet ad opinionem Platoni attributam de universalibus in re ipsa separatim existentibus; et ad hunc sensum excludendum dixit Aristoteles, in Prædicamentis, cap. de Substantia, secundam substantiam videri esse hoc aliquid, quia significatur per modum subsistentis, re tamen vera non esse hoc aliquid, quia non subsistit, nisi in singularibus. Dicitur ergo substantia in communi per se esse, quia ex vi suæ rationis formalis postulat illum essendi modum, et quia in suo conceptu includit illum, secundum communissimam rationem suam, et maxime abstractam, quamvis in re ipsa non exerceatur, nisi in singularibus. Altera animadversio est, cum actualis subsistentia non sit de essentia substantiæ, ut diximus, essentialem rationem substantiæ, ut sic, non consistere in esse per se, quatenus per hæc verba describitur ipsum subsistere in actu; sed in hoc, quod habeat talem essentiam, et naturam, cui debeatur subsistentia, seu quæ ex se sit sufficiens principium illius.

12. *Quæ et quo ordine in prædicamento substantiæ sita.* — Ultimo licet ex dictis colligere,

quæ res constituentur in prædicamento substantiæ, et quomodo. Primum enim veluti fundamentum et basis illius prædicamenti, est suppositum, seu prima substantia creata (nam increata non collocatur in prædicamento, ut ex his, quæ de ente per essentiam diximus, constare potest); et ideo ab Aristotele prima substantia dicta est, *præcipue et maxime substantia*. Supra illam vero in recta linea collocantur species ejus et genera, usque ad supremum, eo quod sint etiam completæ substantiæ, ut supra vidimus, quia dicunt integram naturam substantiæ, cum modo subsistendi, et per modum totius, solumque differunt in majori vel minori abstractione, seu in modo magis confuso vel distincto concipiendi ipsam integram substantiam. Cætera vero omnia, quæ primam aut secundam substantiam componunt physice aut metaphysice, revocantur ad prædicamentum substantiæ, non tamen constituuntur in recta linea. Ratio hujus posterioris partis est, quia non sunt completæ substantiæ. Prioris autem partis ratio est, quia non potest substantia completa, nisi ex completis conflare, teste Aristotele, 1 Physic., cap. 3 et 6. Non enim potest substantia per se ex accidentibus componi; neque in universum res unius prædicamenti ex re alterius prædicamenti, ut testatur Aristoteles, 1 Topic., cap. 3.

13. Hujusmodi autem sunt imprimis ipsæ naturæ substantiales, prout in abstracto significantur et concipiuntur; nam, licet hæc possint inter se concipi cum subordinatione, et quasi constituendo suam lineam, proportionatam illi, quæ ex primis et secundis substantiis constituitur (sic enim concipitur hæc humanitas, et supra illam humanitas, et supra hanc naturam animalis usque ad substantialem naturam), tamen tota hæc linea et series est secundum quid substantia, et ideo tantum secundum quid seu per reductionem pertinet ad illud prædicamentum; et unumquodque ex illis abstractis ad suum proportionale concretum revocatur, id est, hæc humanitas ad hunc hominem, humanitas ad hominem, et sic de reliquis. Unde consequenter fit, ut alterum etiam extremum hujus compositionis, scilicet, subsistentia, vel singulariter, vel universe concepta, non possit directe in hoc prædicamento collocari, quia multo minus est completa substantia, quam ipsa natura; reducitur tamen ad eadem composita cum prædicta proportionem nam componentia ipsa ad suum compositum

revocanda sunt. Atque idem iudicium est de partibus essentialibus substantiæ compositæ, quales sunt materia et forma, in quibus etiam potest intellectus suas lineas constituere, et maxime in formis, quas possumus vel in individuo concipere, vel in specie, et a formis specie diversis possumus etiam conceptum genericum abstrahere, qualis est conceptus formæ elementaris, vel animæ sensitivæ; et in materia potest facile aliquid simile excogitari, præcipue si verum est dari materias specie diversas, quas in generica ratione materiæ convenire necesse est. Verumtamen tota hæc coordinatio est secundum quid, et per reductionem, respectu prædicamenti substantiæ, quia nec materia nec forma est completa substantia, neque individua earum sunt primæ substantiæ, aut hoc aliquid, ut sumitur etiam ex Aristotele, secundo de Anima, cap. 4, et 7 Metaph., cap. 3.

14. Rursus idem fere dicendum est de partibus integrantibus, quæ, teste Aristotele, 7 Metaphysicor., c. 5, quamdiu actu componunt, non sunt actu entia, sed potentia, non quod non habeant actualitatem entis, sed quod non habeant illam separatam et ratione sui, sed in toto et ratione totius; et eodem sensu non sunt substantiæ actu, sed potentia, ac propterea non collocantur directe ac per se sub supremo genere substantiæ, sed in toto ipso comprehenduntur, et ad illud revocandæ sunt, etiamsi mente separatim concipiantur. Atque eodem fere modo philosophandum est de differentiis substantialibus, quæ non sunt substantiæ, scilicet, directe et complete, teste Aristotele in cap. de Substantia; nulla enim differentia sub suo genere directe collocatur; repugnat enim hoc propriæ compositioni ex genere et differentia, ut constat ex Aristotele, 3 Metaphys., cap. 2. Alioqui et in tali compositione procederetur in infinitum, et ipsa differentia esset species, et prædicaretur in quid; quæ omnia repugnant, ut indicavit etiam Aristoteles, 4 Topicor., cap. 43. Ponuntur ergo hæc differentia in prædicamento substantiæ reductive, quia nec sunt accidentia, ut ostensum est, nec possunt esse extra totam substantiæ latitudinem, inter quam et accidens non datur medium. Denique ob easdem rationes, omnes modi substantiales, vel inchoationes ac viæ ad substantiam ut sic, ut passiva creatio, et similes, in hoc prædicamento collocantur per reductionem. Quæ tota doctrina communis est interpretum Aristotelis, partim 5 Metaph.,

cap. 8, partim in Prædic., cap. de Substant., ubi de hac coordinatione prædicamentali fassius disseritur; illud enim proprium est dialectici munus; ad metaphysicam autem considerationem, ea quæ generatim dicta sunt, sufficere videntur, solumque superest ut de diversis gradibus seu ordinibus substantiarum, quantum abstractio metaphysica permittit, disseramus.

DISPUTATIO XXXV.

DE IMMATERIALI SUBSTANTIA CREATA.

Supponit hic titulus divisionem substantiæ in immaterialem et materialem, quam consulto prætermitto, quia per se notum ad sensum nobis est, esse aliquam substantiam materialem, et nemo unquam dubitavit quin illa directe ac proprie in substantiæ prædicamento collocetur. Quapropter ad constituendam et declarandam dictam divisionem, solum necesse est ut alterum membrum constituamus; quo posito, et ejus ratione explicata, etiam illa divisio declarata relinquetur, et facile erit ejus rationem et sufficientiam intelligere. Disputant autem de substantiis incorporeis latissime Theologi sub nomine Angelorum; nos vero hoc loco non persequemur omnia quæ ab eis dicuntur, nec prolixam disputationem instituemus, sed brevem ac concisam, ea solum attingendo, quæ ex principiis et effectibus naturalibus potest ingenium humanum, solo lumine naturæ utens, de his substantiis investigare, scilicet, an sint, quid sint, et quas proprietates et causas vel effectus habeant.

SECTIO I.

Utrum possit ratione naturali probari, esse in universo aliquas substantias spirituales extra Deum.

1. Primum oportet quid nominis substantiæ spiritualis seu immaterialis supponere; potest enim horum verborum esse multiplex significatio, ut postea attingemus, declarando amplius essentiam hujusmodi substantiæ. Nunc per substantiam immaterialem intelligimus eam, quæ non habet hanc corpoream molem quam in his materialibus substantiis experimur, et a quantitate proxime credimus provenire, quatenus per eam fit, ut una pars substantiæ sit extra aliam, ita ut non possint sese loco penetrare, quamvis radicaliter hoc proveniat ab ipsa substantia, quæ postulat

quantitatem. Inquirimus ergo an sint in universo aliquæ substantiæ creatæ, quæ neque hujusmodi habeant corpoream molem seu quantitatis extensionem, neque illam naturam sua postulent.

Rationes dubitandi in negativam partem.

2. Et videtur id non posse ratione naturali ostendi, primo, quia nos non possumus substantias cognoscere, nisi ex effectibus quos experimur; sed nullus est effectus naturalis, ex quo possimus colligere hujusmodi substantiam; ergo. Probatur minor, quia si esset aliquis effectus, maxime motus cæli; hoc enim solo usus est Aristoteles, in 8 Physic., et 12 Metaph., ad has substantias demonstrandas; sed illo non possunt sufficienter probari, tum quia incertum est, an cælum moveatur ab extrinseco motore, vel ab intrinseco potius et naturali impetu; tum etiam quia licet extrinsecus moveatur, potest a solo primo motore sufficienter moveri; tum denique quia, licet admittamus habere singulos cælos, proprios et immediatos motores, non inde colligi potest illos esse incorporeos; cur enim movere non possent cælos etiamsi corporei essent? Secundo argumentor, quia, si tales substantiæ dantur, vel sunt omnino improductæ; et hoc non, quia ostensum est solum posse dari unum ens, quod ex se et essentialiter habeat esse absque effectione ab alio; si vero sunt factæ, aut per generationem, et consequenter necesse est ut habeant materiam ex qua generentur; non ergo erunt immateriales; si vero dicantur factæ per creationem, id superat naturalem cognitionem; est enim philosophicum principium, ex nihilo nihil fieri, et consequenter creationem, juxta meram rationem naturalem, esse impossibilem. Tertio, quia si esset aliqua substantia immaterialis, vel illa esset omnino indivisibilis ad modum puncti, ita ut in indivisibili tantum loco aut spatio esse posset, et hoc est valde imperfectum; unde videtur repugnare rei substantiali completæ et perfectæ. Vel talis substantia apta esset ad existendum in loco seu spatio extenso et divisibili; et ex hoc necessario videtur consequi, ut talis substantia in se divisibilis sit, et consequenter materialis, et partibus constans, ut secundum unam possit in una parte spatii esse, et secundum aliam in alia. Nam, si in se sit indivisibilis, et adsit indivisibili loco, necesse est ut tota sit in toto, et tota in qualibet parte illius; quem modum existendi vix capit huma-

na mens; et ideo, licet illum in creatore admittat propter infinitam perfectionem ejus, tamen vix potest suaderi ut creaturæ finitæ id convenire possit; neque apparet naturalis ratio, qua id possit demonstrari; nullo ergo modo potest ratione naturali ostendi, dari aliquas substantias creatas hoc modo immateriales et indivisibiles.— Aliud est quærere aut probare has substantias esse possibles, aliud esse de facto; illud enim prius pendet ex sola divina potentia cum non repugnantia ex parte rei; hoc autem posterius præter potentiam requirit divinam voluntatem, quæ difficilius ostendi potest, quia ejus decretum liberum est, cum tamen facultas aut potentia sit necessaria.

Prima ratio a priori, immateriales substantias creari posse ostendens.

3. Dico ergo primo, posse ratione naturali demonstrari esse possibles substantias creatas immateriales, seu spirituales. Probatur primo a priori, quia non repugnat ex parte rei; neque etiam ex parte causæ efficientis potest deesse virtus; ergo evidens est hujusmodi effectum esse possibilem. Minor probata est in superioribus tractando de infinita Dei virtute intensiva, quæ vera est omnipotentia, quia vim habet efficiendi quidquid in sese non involvit repugnantiam, seu (quod idem est) quidquid non excedit aut superat limites creaturæ. Major vero probatur, quia quod substantia simul sit creata et immaterialis, nullam involvit repugnantiam; neque illud prædicatum, scilicet immateriale, excedit limites creaturæ; cur enim? nam non requirit infinitam perfectionem essentialem, quia, licet res immaterialis sit, potest esse dependens, atque adeo finita simpliciter in essendo, in operando, et in qualibet alia perfectione. Quin potius (si ita loqui licet) possibile videtur dari immaterialem substantiam, quam materialem. Quod in hunc modum declaro: nam causa efficiens intendit sibi assimilare effectum suum; unde quo effectus est similior causæ, eo aptior est ut ab illa fiat; cum ergo Deus sit prima causa omnium, et ipse sit substantia spiritualis, possibile quodam modo, et tali causæ magis consentaneum est, ut a tali causa prodeant immateriales substantiæ, quam materiales. Unde quidam philosophi opinati sunt materiam primam, propter imperfectionem suam, et dissimilitudinem quam cum Deo habet, utpote pura potentia cum puro actu,